

BANKLARDA MOLIYAVIY INQIROZNING “YUQUMLILIK” XAVFINI BOSHQARISH.

Dana Askarbekovna Kulanova

I.f.n. Prof.

Muxtor Avezov nomidagi Janubiy Qozog`iston universiteti

Usmanova Sohiba Soqiboyevna

Jizzax Politexnika Institutu

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11398620>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-May 2024 yil

Ma`qullandi: 25- May 2024 yil

Nashr qilindi: 31- May 2024 yil

KEY WORDS

korporativ boshqaruv, xavfni
boshqarish, bank tizimi,
diversifikatsiya, auditorlar, xavf
tahlili.

ABSTRACT

Korporativ boshqaruv jarayonida moliya bozorlarining liberallasuvi va beqarorligi, raqobatning kuchayishi va diversifikatsiyasi, banklarni yangi tavakkalchilik va muammolarga duchor qiladi, raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun o'z biznesini boshqarish usullarini va u bilan bog'liq xavfni boshqarish strategiyasini doimiy ravishda yangilab turishni talab qiladi. Banklarning bozorga yo'naltirilganligi ham nazoratni tartibga solish tamoyillarini o'zgartirishni taqozo etmoqda.

Ko'pgina davlatlar birin-ketin bank tizimi va bozorlarni mustahkamlash moliyaviy va operatsion xavflarning turli jihatlarini boshqarish uchun mas'ul bo'lgan bir qator asosiy hamkorlarning birgalikdagi vazifasi ekanligini tushuna boshladi. Bunday yondashuv bank boshqaruvining sifati va ayniqsa, risklarni boshqarish jarayoni ham tijorat banklari, ham butun bank tizimining xavfsizligi va barqarorligini ta'minlashning hal qiluvchi omili ekanligini yana bir bor tasdiqlayd. Tahlilga ko'ra moliyaviy xavfni boshqarish bo'yicha hamkorlikni qanday tashkil etish ko'rsatilgan, bunda har bir asosiy ishtirokchi har bir xavf sohasi uchun aniq ko'rsatkichlar bo'yicha aniq belgilangan javobgarlikni zimmasiga olishi lozim. Bank nazoratining ahamiyati korporativ boshqaruv kontekstida yanada ko'proq ko'rib chiqiladi, shuningdek, hamkorlik yondashuvi va natijada korporativ boshqaruv va risklarni boshqarish uchun asoslar, shuningdek, risklarni boshqarish jarayonida vazifalarni belgilash va taqsimlashni taqozo etadi. Xatarlarni boshqarish tizimi, xatarlarni boshqarish bo'yicha sheriklikning ishlashini keng ma'noda quyidagicha ta'riflash mumkin. Bank faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi organlar bank nosozliklarining oldini ololmaydi. Ularning asosiy vazifasi xavflarni boshqarish jarayonini rag'batlantirish, qonun bilan belgilangan tavakkalchilikni boshqarish tizimini yaratishga ko'maklashish va uning ishlashini nazorat qilishdan iborat. Ishonchli va samarali muhitni shakllantirish orqali ushbu organlar boshqa asosiy ishtirokchilarga ta'sir qilishning eng muhim funksiyasini bajaradilar. Tijorat va aksiyadorlik banklari korporativ boshqaruvni amalga oshirish uchun mas'ul shaxslarni tayinlash imkoniyatiga ega va ular ehtiyotkorlik bilan nazorat qilinishi kerak. Ularga bankdan, faqat o'zlarining yoki mijoz korxonalarini moliyalashtirish uchun foydalanishlariga ruxsat berilmasligi kerak. Bank faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi organlar bank xatarlarining oldini ololmaydi. Ularning asosiy vazifasi xavflarni boshqarish jarayonini rag'batlantirish, qonun bilan belgilangan tavakkalchilikni boshqarish tizimini yaratishga

ko'maklashish va uning ishlashini nazorat qilishdan iborat. Ishonchli va samarali muhitni shakllantirish orqali ushbu organlar boshqa asosiy ishtirokchilarga ta'sir qilishning eng muhim funksiyasini bajaradilar. Aktsiyadorlar korporativ boshqaruvni amalga oshirish uchun mas'ul shaxslarni tayinlash imkoniyatiga ega va ular ehtiyotkorlik bilan nazorat qilinishi kerak. Ularga bankdan faqat o'z yoki mijoz korxonalarini moliyalashtirish uchun foydalanishlariga ruxsat berilmaydi. Bankning ijro etuvchi boshqaruvi sifat va muvofiqlik talablariga javob berishi kerak, ya'ni, nafaqat axloqiy xulq-atvor standartlariga javob berishi, balki bankni boshqarish uchun zarur bo'lgan malaka va tajribaga ham ega bo'lishi talab etiladi. Menejerlar bankning kundalik boshqaruvi orqali kengash siyosatini amalga oshirish uchun mas'ul bo'lganligi sababli, ularning o'zlari boshqaradigan moliyaviy xatarlar haqidagi bilimlari juda muhimdir. Auditorlik korxonalarini va ichki auditorlar direktorlar kengashining xatarlarni boshqarish siyosati uchun vosita sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Auditorlarning vazifasi bankning ichki nazorat tizimlariga, buxgalteriya hisobi amaliyotiga, axborot tizimlarining ishlashiga muvofiqligini mustaqil baholashdan iborat. Garchi audit tashkilotlari menejerlarga xavf sohalari aniqlash va boshqarishda yordam berishda muhim rol o'ynasada, xatarlarni boshqarish bo'yicha barcha mas'uliyat ularga topshirilishi mumkin emas, lekin menejmentning barcha darajalarida birlashtirilgan bo'lishi Tashqi auditorlar risk bilan bog'liq moliyaviy axborot jarayonlarini kerak. Bank nazorati organlari tashqi auditorlar tomonidan olib boriladigan ishlarni takrorlay olmasligi va takrorlamasligi kerakligi sababli, jarayonning bu ikki ishtirokchisini hamda bank menejerlarini bog'lashning samarali mexanizmlari ishlab chiqishlari zarur. Auditorlik yondashuvi endi buxgalteriya balansi va foyda va zarar to'g'risidagi hisobotning an'anaviy tahliliga emas, balki xavf tahliliga qaratilishi kerak. Biroq, tashqi auditorlarga haddan tashqari ishonish hamkorlikni zaiflashtirishi mumkin, ayniqsa bu boshqaruv va nazorat rolini kamaytiradi. Bozor ishtirokchilari sifatida jamoatchilik, iste'molchilar o'zlarining investitsiya qarorlari uchun javobgarlikni o'z zimmlariga olishlari kerak. Buning uchun ularga shaffof moliyaviy ma'lumotlar va malakali moliyaviy tahlil kerak. Jamiyat o'rtasida moliyaviy axborot vositalari, moliyaviy tahlilchilar, birja brokerlari va reyting agentliklarini o'z ichiga olsa, risklarni boshqarishda jamoatchilikning rolini oshirish mumkin. Kichik yoki murakkab bo'lmagan investor odatda ma'lumot berishdan ko'ra ko'proq himoyaga muhtoj bo'ladi.

Banklar faoliyatini tavakkalchilik asosida tahlil qilish, banklar faoliyatini doimiy tahliliy tekshirishga asoslangan bank nazorati moliya tizimida barqarorlik va ishonchni saqlashning asosiy omillaridan biri bo'lib qolmoqda. Tavakkalchilik nazoratini tashkil etishda, nazorat jarayoni, nazorat organlarining banklarning xavfsiz va ishonchli ishlashini ta'minlash, ularning faoliyati bilan bog'liq xatarlarni tushunish va to'g'ri boshqarishda tutgan o'rni hamda ushbu xatarlarni bartaraf etish uchun yetarli kapital va zaxiralarning mavjudligi ko'rib chiqiladi. Banklarni tashqi kuzatish va joyida tekshirish orqali tahliliy ekspertizadan o'tkazishda qo'llaniladigan metodologiya xususiylarida faoliyat yurituvchi tahlilchilar (masalan, tashqi auditorlar va bank risk menejerlari) tomonidan qo'llaniladigan metodologiyaga o'xshaydi, bundan tashqari tahlilning yakuniylarida maqsadi bir oz boshqacha. Raqobat va beqaror bozor sharoitida bankni baholash murakkab jarayondir. Bank institutlarining xavfsizligini, moliya tizimlari va bozorlarining barqarorligini ta'minlash nafaqat samarali boshqaruv va nazoratni, balki boshqa omillarni, jumladan, samarali va barqaror makroiqtisodiy siyosatni, kuchli va izchil qonunchilik tizimini ham talab qiladi.

Moliyaviy sektorning yetarli infratuzilmasi, samarali bozor intizomi va banklarning barqaror faoliyatini ta'minlash tizimlari ham muhim ahamiyatga ega. Olingan aniq natijalarni to'g'ri baholash va sharhlash, potentsial rivojlanish prognozlarini tuzish, asosiy muammolarni tashxislash va samarali va amalga oshirilishi mumkin bo'lgan harakat yo'nalishlarini ishlab chiqish uchun bank tahlilchisi bozor va iqtisodiy muhitni tartibga solish shartlarini chuqur bilishi kerak.

XULOSA

Muxtasar qilib aytganda, o'z ishini yaxshi bajarish uchun tahlilchi, hatto bitta bankni ko'rib chiqayotganda ham, moliyaviy tizim haqida yaxlit tasavvurga ega bo'lishi kerak. Moliyaviy tahlilchilar tomonidan qo'llaniladigan nazorat amaliyotlari va baholash usullari rivojlanishda davom etmoqda. Banklar nazorati bo'yicha Markaziy bank tomonidan an'anaviy bank tahlili nisbiy ko'rsatkichlarni o'z ichiga olgan bank holatini baholashning miqdoriy usullari majmuasiga asoslangan edi. Nisbiy ko'rsatkichlar odatda likvidlik koeffitsientlari, kapitalning yetarlilik koeffitsientlari, kredit portfelining sifati, bank mansabdor shaxslari va bank bilan bog'liq bo'lgan shaxslarga berilgan kreditlar ulushi, potentsial yo'qotishlarga katta ta'sir ko'rsatish va ochiq valyuta pozitsiyalariga tegishli. Ushbu ko'rsatkichlar juda foydali bo'lsa-da, ular o'z-o'zidan bankning tavakkalchilik profili, moliyaviy barqarorligi yoki istiqbollari to'g'risida tegishli profilni ta'minlamaydi. Shuningdek, shaffoflik muammosining yana bir jihati - hisobdorlik masalasini hal qilishga urinishdir, chunki bu xavflarni boshqarish zamonaviy moliya institutlari uchun tobora muhim ahamiyat kasb eta boshladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Usmonova, S. S. (2022). AQSH YAPONIYA FIRMALARIDA XODIMLARNI BOSHQARISH XUSUSIYATLARI. Экономика и социум, (12-2 (103)), 172-176.
2. Usmanova, S., & Kulanova, D. A. (2024). ASSESSMENT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN UZBEKISTAN'S REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT AND CITY SYSTEM. Miasto Przyszłości, 47, 854-859.
3. Kulanova, D. A., & Usmanova, S. S. (2024). TURIZM SANOATIDA BOZOR SEGMENTATSIYASINI MEYORLASHTIRISHGA QARATILGAN TADBIRLAR. Educational Research in Universal Sciences, 3(4 SPECIAL), 256-260.
4. Axmedova, Y. S. (2024). INVESTITSIYA LOYIHALARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING MAZMUNI VA MOHIYATI. Educational Research in Universal Sciences, 3(2), 521-524.
5. Ахмедова, Ю. С. (2023). Инвестициялар-Иқтисодиётни Модернизациялашнинг Бош Омили. Barqarorlik Va Yetakchi Tadqiqotlar Onlayn Ilmiy Jurnali, 3(1), 226-229.
6. Sunatullayevna, A. Y. (2024). Issues of Formation and Management of the Innovation Strategy of Higher Education Institutions. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 2(2), 123-128.
7. Darvishaliyevna, N. D. (2023). INNOVATION RIVOJLANISH SHAROITIDA SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY SALOHİYATINI BOSHQARISH. BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(1), 62-66.
8. Darvishaliyevna, N. D. (2024). Corporate Position, Risk and Brand in Achieving Financial-Economic Stability. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 3(4), 613-619.
9. Norbayeva, D. D. (2023). MENEJMENTDA BOSHQARUV USLUBINI JORIY ETISHDA RAQAMLI IQTISODIYOTDAN FOYDALANISH AHAMIYATI. Educational Research in Universal Sciences,

2(8), 163-166.

10. Soliyevich, B. O. (2023). MAMLAKATIMIZ IQTISODIY HAMDA IJTIMOYIY TARAQQIY ETISHIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING ROLI VA O'RNI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(4), 4-8.

11. Barnoyev O., Khurmatov B. RAQAMLI IQTISODIYOTNING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI. "Экономика и социум" №2(117) 2024 www.iupr.ru

12. Barnoyev Olim. MEHNAT MOTIVATSIYASI HAMDA MEHNATNI RAG'BATLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH "Экономика и социум" №2(117) 2024 www.iupr.ru

